

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

128

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਗ-੩

‘ਖੋਜੀ’

ਦੂਜਾ ਭਾਉ

ਭਾਗ- 3

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥

ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੧)

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਵਾਲੀ ਕੁਦਰਤ ਅਥਵਾ ‘ਦੁਈ ਕੁਦਰਤ’ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇਲਾਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਰਥਾਤ് ‘ਹੁਕਮ’ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਇਲਾਹੀ ‘ਹੁਕਮ’ ਹਰ ਇਕ ‘ਜੀਵ’ ਦੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ ‘ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ’ ਹੈ।

ਇਸੇ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਅਥਵਾ ਜੂਨਾਂ —

ਜਨਮ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ
 ਪਲਦੀਆਂ ਹਨ
 ਕਰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ
 ਬਿਰਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ
 ਤੇ ਆਖਿਰ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜਗਤ-ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਸੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਹੀ —

ਦੁਈ ਕੁਦਰਤ
 ਦੂਜਾ ਦੋਇ
 ਦੂਜਾ ਭਾਉ
 ਮੈਂ-ਮੇਰੀ
 ਹਉਮੈ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਹ 'ਵਡ-ਬੇਲ-ਤਮਾਸ਼ਾ' ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਤੇ ਆਪ ਹੀ 'ਕਰਿ ਆਸਣ ਡਿੱਠੋ ਚਾਉ' ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਵਿਗਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ —

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੂਜੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣ ਡਿੱਠੋ ਚਾਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੩)

ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਰਚਾਇਓਨੁ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਵਰਤਾਰਾ ॥.....

ਸਭ ਕਿਛੁ ਤੇਰਾ ਬੇਲੁ ਹੈ ਸਚੁ ਸਿਰਜਣਹਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੪੮)

ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਹੁਕਮ' ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਜੀਵ ਦੋ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਹਨ —

1) ਚੌਰਾਸੀ ਲਖ ਜੂਨਾਂ — ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੂਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕਸਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰੋਲ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਸੁਰ (in tune) ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ ਤੇ ਆਪੋ- ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਸਬਰ-ਸਬੂਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਲਥ-ਲੋਭ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।

ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਹ ਜੂਨਾਂ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਕਰਮ ਜਾਂ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਸੀਮਿਤ ਹੈ।

ਸੀਮਿਤ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਕੇ ਇਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਗੁੱਝੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਅਛੋਪ ਹੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੰ ਲ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਗੀ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਉਪਰ ਵੱਲ ਆਤਮਿਕ ਤਰੱਕੀ (natural evolution) ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

2) ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ — ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਕੁਝ ਹੋਰਵੇਂ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਉਤੇ —

ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈਂ ਪਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ-੪੩੩)

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੪)

ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋਈ ਫਲੁ ਪਾਏ.....॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੩)

ਦਾ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਘਟਦਾ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦਿਲ-ਦਿਮਾਗ-ਆਤਮਾ ਅੱਡੇ-ਅੱਡਰੇ ਹਾਲਾਤ ਜਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗੀ-ਮਾਨਸਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਦਿਲ-ਓ-ਦਿਮਾਗ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਆਪੂਰ੍ਵ ਸੋਚਣ ਤੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਸਹੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਅਉਗਣਾਂ ਵਿਚ ਖਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਉਚੇਰੇ, ਚੰਗੇਰੇ, ਸੁਖਦਾਈ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਰੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੈਰਾਬਰ, ਸੰਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਤੇ ਪਠਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਸੇਧ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਵੇਂ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵੇਂ ਕੂੜੀ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧)

ਹਉ ਪੂਛਉ ਅਪਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦਾਤਾ

ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਰਾਮ ॥

ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ਚਲਹੁ ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੫)

ਇਨਸਾਨੀ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਜੋ 'ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ' ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦਾ ਪੜਦਾ ਜਾਂ ਭਰਮ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ? ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦੀ ਇਹ 'ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ' ਜਾਂ ਕੰਧ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜੀ ਜਾਵੇ? ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ 'ਸਚਿਆਰ ਅਥਵਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ?

ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਰੂਪੀ 'ਦੁਤਰੁ ਸਾਗਰ' ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਤਰਿਆ ਜਾਵੇ?

ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਦੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਤੇ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਆਤਮਿਕ 'ਜੀਵਨ-ਸੇਧ' ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਾਇਆ ਦੀ ਰੋੜ' ਵਿਚ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਰੂੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਰਕ-ਮਈ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਭੋਗ ਰਹੇ ਹਾਂ —

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤੇ ਜਨਮੁ ਗਇਓ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੯)

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੩)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੭੬)

ਮਨਮੁਖ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪੇ

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਨੁਆ ਬਿਤੁ ਨਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਸਾਕਤ ਮੂੜ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬਧਿਕ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ ਫਿਰਹਿ ਫਿਰੰਦੇ ॥

ਤਿਸਨਾ ਜਲਤ ਕਿਰਤ ਕੇ ਬਾਧੇ ਜਿਉ ਤੇਲੀ ਬਲਦ ਭਵੰਦੇ ॥ (ਪੰ.-੮੦੦)

ਸੋ ਸੰਚੈ ਜੋ ਹੋਛੀ ਬਾਤ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹਿਆ ਟੇਢਉ ਜਾਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੯੨)

ਇਸ ਮਾਇਆਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਣਿਗਿਣਤ ਇਨਸਾਨ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦੀ ਬਾਬਤ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਪਸੂਆਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸਤਿਕ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਬੇਅੰਤ ਖਲਕਤ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਲੀ-ਟਾਂਵੀ 'ਰੂਹ' ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਕੇ 'ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ' ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਥਵਾ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਵੱਲ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਆਤਮੇ —

ਰੱਬ ਕੀ ਹੈ?

ਰੱਬ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ?

ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਹਨ?

‘ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥’

—ਵਰਗੇ ਸਵਾਲ ਉਠਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਲੱਭਣ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਕੋਲ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਸਹੀ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਅਮੇਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗੁਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ ਅਗਵਾਈ ਬਖਸ਼ੀ ।

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਭੁਧਿ ਬਾਧੇ ॥੧॥

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰ.-੯੪੧)

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥

ਕਾਹੂ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ ਕਾਹੂ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਓ ॥

ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥

ਕੂਰ ਕਿਆ ਉਰਿਝਿਓ ਸਭੀ ਜਗ

ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥

(ਸੱਵਯੇ ਪਾ: ੧੦)

ਕਿਰਿਆਚਾਰ ਕਰਹਿ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਇਤੁ ਰਾਤੇ ਸੰਸਾਰੀ ॥

ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਹਉਮੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੫)

ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਫਿਰੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਮਰਿ ਜਨਮੈ ਜਮੁ ਕਰੇ ਖੁਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੯੦)

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭਿ ਪੜਿ ਥਕੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੫੦)

ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਬੇਦ ਵਖਾਣਹਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਸੁਆਇ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਮਨ ਮੂਰਖ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੫)

ਮਾਇਆ ਦੇ ਦੁਤਰੁ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਹ-ਤ੍ਰਾਹ ਕਰਦੇ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਭਟਕਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ 'ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਲ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ। ਜਿਵੇਂ —

ਸਵਾਲ —

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ
ਕਿਵ ਕੂੜੀ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ ॥

ਜਵਾਬ —

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ
ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੧)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੂੰਘੇ, ਅੰਤੀਵ, ਗੁੱਝੇ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਤੇ ਬੇਪਵਾਹ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਅਥਵਾ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੀ ਇਉਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ —

ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚਲੀ 'ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ' ਅਥਵਾ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਾਲੀ 'ਮਾਇਕੀ ਕੰਧ' ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦਾ ਭਰਮਗੜ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਤੌੜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਿਵੇਂ 'ਸਚਿਆਰ' ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤ ਆਤਮੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰ ਛੱਡਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਤਾਂ ਨਿਰਮਲ ਹੀ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਜਦ ਤਕ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ ਆਤਮੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਮੈਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਡੀ ਆਪੂਰਵੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ 'ਕੂੜੀ ਕੰਧ' ਅਥਵਾ ਪਾਲ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਸ ਕੂੜੀ ਪਾਲਿ, ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ !!

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਕਲੋਸ਼ ਤੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਉਪਜਦੇ ਹਨ — ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉਤੇ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ —

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ ॥

ਬਿਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੧)

ਇਸ ਮੈਲੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚੋਂ ਹੀ —

ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਉਪਜਦੇ ਹਨ
ਹਉਮੈ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ
ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਉਪਜਦਾ ਹੈ
ਦੂਜੇ ਦੋਇ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਲੇ ਅਸੁਰੀ ਅੰਗੁਣਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਇਕੀ ਕਲ-ਕਲੋਸ਼ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਜੀਵ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦੇ, ਨਰਕਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਇਕੀ ਅੰਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੌਮੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਰਗਰ ਨੁਸਖਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ —

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

ਅਰਥਾਤ 'ਰਜਾਈ' ਅਥਵਾ 'ਰਜ਼ਾ' ਦੇ ਮਾਲਕ — 'ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ' ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸੁਰ (in tune) ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ!

ਇਹ ਹੁਕਮ ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਥੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨੀ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਇਹੀ ਸਮਝੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਹੁਕਮ' ਹੀ ਕਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ!

ਇਹ ਨਿਰੀ-ਪੁਰੀ ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਹੈ!

ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਹਉਮੈਂ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ
ਦੋਸ਼ ਰੱਬ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੇ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ –

ਜੇ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈਂ ਪਾਇਆ ਦੋਸ਼ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੩)

ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਦੋ ਪਹਿਲੂ ਹਨ —

ਮਾਇਕੀ ਮਨ – ਜਿਸਦੀ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਅਥਵਾ ਜੀਵਨ-ਅਪਾਰ –

- 1) ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਹੈ
 - 2) ਢੂਜਾ ਭਾਉ ਹੈ
 - 3) ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਹੈ
 - 4) ਢੂਜਾ-ਦੋਇ ਹੈ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ, ਮਨਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਦੂਜੇ ਦੌਇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ

ਮੋਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੨੧)

ਭਰਮੇ ਆਵੈ ਭਰਮੇ ਜਾਇ ॥

ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਨਮਿਆ ਦੂਜੇ ਭਾਇ ॥

ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਚੇਤੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੯੧)

ਸਾਧੇ ਇਹੁ ਜਗ੍ਹਾ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਥਿ ਬਿਕਾਨਾ ॥ (ਪੰ.-੯੮)

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥

ਦੁਜੈ ਭਾਇ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੈ ਤਨਿ ਧਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-ਪੰਚ)

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾਡੀ ਇਹ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਾਲੀ ਰੁਚੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਤਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸਖਸੀਅਤ ਜਾਂ ਭਾਗ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਭੀ ਇਸ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਕਬਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ-ਚਾਟਿੜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਦੇ ਭੰਬਲ-ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ।

ਜਦ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਆਫਤ ਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਆ ਪਵੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਚਰਣ-ਸ਼ਰਣ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੋਈ ਹੋਰ 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਵਾਲਾ ਆਸਰਾ ਭਾਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ —

ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਸਬੰਧੀਆਂ
ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਜਾਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼
ਰਿਸ਼ਵਤਖੋਰੀ
ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ
ਜਾਦੂ-ਟੂਟੇ
ਕਾਲਾ-ਜਾਦੂ
ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਮਨਾਉਣਾ

ਆਦਿ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਥਕੰਢੇ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਠ ਪੂਜਾ ਵੀ ਕਰਾ ਛਡਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਕੋਈ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲ ਸਕੇ।

ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਤੱਖ 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਦਾ ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥
ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੧)

ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ ॥
ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੪)

ਭੂਲਿਓ ਮਨੁ ਮਾਇਆ ਉਰਸ਼ਾਇਓ ॥
ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਓ ਲਾਲਚ ਲਗਿ ਤਿਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਓ ॥ (ਪੰ.-੨੦੨)

ਸਾਵਗ ਸੁੱਧ ਸਮੂਹ ਸਿਧਾਨ ਕੇ ਦੇਖਿ ਫਿਰਿਓ ਘਰ ਜੋਗ ਜਤੀ ਕੇ ॥
ਸੂਰ ਸੁਰਾਰਦਨ ਸੁੱਧ ਸੁਧਾਦਿਕ ਸੰਤ ਸਮੂਹ ਅਨੇਕ ਮਤੀ ਕੇ ॥
ਸਾਰੇ ਹੀ ਦੇਸ ਕੋ ਦੇਖਿ ਰਹਿਓ ਮਤ ਕੋਊ ਨ ਦੇਖੀਅਤ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ਕੇ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਭਾਇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੂ ਤੇ
ਏਕ ਰਤੀ ਬਿਨੁ ਏਕ ਰਤੀ ਕੇ ॥ (ਪਾ. ੧੦)

ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਉਤੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਦਾ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ਕਰ ਛਡਦੇ
ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਬਾਬਤ ਸਾਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੁ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ ॥
ਮਨਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੯)
ਪਰ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਆਫਤ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ —

‘ਰੱਬ’ ਨਾਲੋ ‘ਘਸੰਨ’ ਨੇੜੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ‘ਆਪੇ’ ਨਾਲ —

1. ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
2. ਪਾਖੰਡ ਕਰਦੇ ਹਾਂ
3. ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ
4. ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ!

ਮਨੁਮਖ ਮਾਇਆ ਮੌਹਿ ਵਿਆਪੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਮਨੂਆ ਬਿਨੁ ਨਾਹਿ ॥
ਅਨਦਿਨ ਜਲਤ ਰਹਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ਹਉਮੈ ਖਪਹਿ ਖਪਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)
ਇਕਿ ਕੂੜਿ ਲਾਗੇ ਕੂੜੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੪)

ਖਸਮੁ ਛੋਡਿ ਦੂਜੈ ਲਗੇ ਭੁਬੇ ਸੇ ਵਣਜਾਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੨੦)

ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ ਲਾਗੇ ॥
ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਵਿਣੁ ਗੁਰੁ ਹੋਰੁ ਧਿਆਨੁ ਹੈ ਸਭ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ॥ (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੨੨/੧੨)

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੫੯)

ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥
ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੧)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਦੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਿਚ ਹੀ —

ਜੰਮਦੇ ਹਾਂ

ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ

ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਪਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ

ਈਰਥਾ-ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਹਾਂ

ਮਰਦੇ ਹਾਂ

ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਜਨਮਾਂ ਲਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ (sub-conscious mind) ਦੀ ਚੰਗੀ ਜਾਂ ਮਾੜੀ ਰੰਗਤ ਤੇ ਬਨਾਵਟ ਘੜਦੇ ਅਰਥਾਤ ਆਪਣੇ ਭਾਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਾਂ —

ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਆਂਝੋ ਸੋ ਆਇਓ ਮਾਥੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੧)

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਹਉਮੈ-ਵੇੜੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰਗਤ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਗਿਲਾਨੀ ਜਾਂ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਸੀਂ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਪੰਗਤੀਆਂ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟਦੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੇ-ਭਾਉ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹਦੇ-ਸੁਣਦੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਦੁਹੁ ਵਿਚਿ ਹੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੦)
 ਇਹੁ ਮਨੁ ਜਲਿਆ ਦੂਜੈ ਦੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੭੬)
 ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸਭੁ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ॥
 ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੫੯)
 ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ
 ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੯)
 ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਜਗਤੁ ਮੁਆ ਬਿਰਬਾ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ ॥
 ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਅਤਿ ਦੁਖੁ ਲਗਾ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੧)

(ਚਲਦਾ.....)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096